

MIRCEA ȘT. UDRESCU

Plasată în partea de nord a depresiunii Hațeg, mai precis în subunitatea Călan a acesteia, localitatea Strei beneficiază de un complex favorabil de factori fizico-geografici. Marea zonă depresionară este mărginită din trei părți de munți, iar în partea de nord de Mureș. Clima continentală cu influență oceanică care se simte prin culoarul Mureșului, dar și cu influențe submediteraneene, se reflectă foarte bine în flora și fauna regională; alături de pădurile de foioase specifice zonei altitudinale, întâlnim liliacul și castanul comestibil, iar pe stîncării, în locuri însorite, apare adesea vipera cu corn. Animalele sălbatice cel mai mult vîinate sînt și cel mai des întîlnite în această regiune: căprioara, cerbul și mistrețul. Poate mai puțin prielnică pentru agricultură, dar bună pentru pășunat datorită pajiștilor bogate pe dealuri și podișuri, zona localității Strei a oferit totdeauna condiții prielnice așezărilor omenești.

Materialul faunistic recoltat în timpul săpăturilor efectuate sub conducerea arheologului Radu Popa în cadrul așezării din secolele III—IV e.n. de la Strei, este în cantitate relativ mică și anume 172 piese determinate. Fragmentele osoase aparțin în marea majoritate mamiferelor, cu excepția unui tarso-metatars fragmentar de pasăre.

Resturile de faună sînt într-o stare de conservare foarte proastă; în consecință au apărut un număr relativ mic de piese întregi, pe care s-au putut lua toate dimensiunile, acestea fiind reprezentate în general de cîteva astra gale, falange și un metacarp. Alte cîteva fragmente au permis efectuarea unor măsurători parțiale, prețioase pentru compararea cu materiale din perioade cronologice. Sînt prezente numeroase mici fragmente osoase sub formă de spărturi, așchii, care nu au putut fi identificate și nici nu au ajutat la reconstituiri ulterioare.

Multe dintre fragmente prezintă urme de ardere, fără a fi însă calcinate. Pe un metacarp de *Bos taurus* se observă sub epifiza distală, în plan antero-posterior, impresia dinților de carnivore, probabil ale cîinilor. Aceleași urme se disting și pe alte cîteva fragmente osoase.

Inexistența în material a unor cranii întregi sau chiar fragmentare, de asemenea lipsa altor piese complete, nu a permis o eventuală precizare a caracterelor rasiale sau a diferențelor pe cele două sexe. Nu am întîlnit decît un mic fragment de corn aparținînd genului *Bos*.

Se cuvine amintit faptul că în materialul de la Strei a apărut un procent destul de ridicat de dentiție izolată sau de fragmente de aparat masticator, acestea reprezentînd 37,2% (64 piese) din tot materialul.

Semnalăm prezența în același material a puține resturi aparținând unor imaturi, ceea ce ar putea fi un indiciu în favoarea presupunerii că animalele erau crescute mai mult pentru scopuri utilitare.

După cum rezultă din tabelul 1, cantitatea cea mai mare de piese în cadrul materialului provenit din așezarea de la Strei aparține animalelor domestice: 93% din totalitatea fragmentelor identificate. Vinătoarea era deci o ocupație accidentală a locuitorilor acestei așezări, avînd în vedere și procentul redus de fragmente aparținînd animalelor sălbatice (5,84%).

TABELUL 1
Repartiția numerică și procentuală
a fragmentelor osoase pe specii și numărul minim de indivizi

SPECIA	Nr. de fragmente	%	N.M.I.*)	%
<i>Bos taurus</i>	74	43,02	4	25,00
<i>Ovis-capra</i>	44	25,52	3	18,75
<i>Sus domesticus</i>	39	22,73	3	18,75
<i>Equus caballus</i>	3	1,75	1	6,25
<i>Cervus elaphus</i>	6	3,50	2	12,50
<i>Sus scrofa</i>	4	2,32	1	6,25
Carnivora	1	0,58	1	6,25
Aves	1	0,58	1	6,25
		100,00	16	100,00

Au fost identificate resturi aparținînd tuturor părților scheletului, așa încît nu se poate vorbi de predilecție în alegerea unora dintre ele.

O scurtă privire aruncată asupra datelor rezultate din studiul resturilor de faună provenită din așezări ce au funcționat în perioade cronologice apropiate ne arată că în așezarea Oppidum Ziridava¹, locuită între secolele I î.e.n. — I e.n. de daci liberi, vinătoarea era o ocupație bine conturată; în cadrul așezării de la Strei, procentul mic al resturilor de animale sălbatice, 5,84% reprezintă un indiciu statistic pe materialele cercetate pînă în prezent că vinătoarea era o ocupație accidentală a locuitorilor acestei așezări; în sfîrșit, în așezarea de la Smîrdanu² — secolul IV e.n. — aparținînd culturii Sîntana-Cerneahov, cele 71 de fragmente osoase identificate aparțin în exclusivitate animalelor domestice.

BOS TAURUS. Fragmentele de *bos taurus* sînt cele mai numeroase în cadrul materialului faunistic provenit din așezarea de la Strei, ele reprezentînd un procent de 43,02% din totalitatea pieselor.

Menționăm că au apărut în marea majoritate resturi aparținînd unor in-

* N.M.I. a fost calculat la *Bos taurus* după Asg., iar la specii după dentiție.

1 Haimovici, S. — Date cu privire la fauna descoperită într-o așezare dacică („OPPIDUM ZIRIDAVA“), *An. St. Univ. Iași*, (s.n.). T XV 1969, fasc. 2, p. 403—409.

2 Haimovici, S. — Studiul preliminar al resturilor de faună de la Smîrdan, *SCIV*, T 17, 2, p. 401—404, 1966.

divizi adulți, cu excepția a două fragmente — un astragal și o ulnă — provenite de la indivizi imaturi. Nu am găsit dentiție lacteolă, dar am întâlnit câțiva P.M. definitiv, neuzați, sau într-un stadiu de uzură incipient. Exemplare cu dentiția într-un grad înaintat de uzură nu au apărut în materialul de la Strei.

O diferențiere pe cele două sexe în cadrul unui material așa de sărac și de fragmentat a fost greu de făcut. Am încercat totuși să facem acest lucru pe baza celor câteva indicații furnizate de datele rezultate în urma măsurărilor. În materialul de *Bos taurus* au apărut două grupe de mărime diferite, dar fiecare omogene în cadrul lor :

— o grupă mai mare, indivizi maturi, dar avînd dimensiuni relativ mici și pe care am considerat-o ca fiind alcătuită din resturi aparținînd femelelor ;

— o grupă redusă, tot cu indivizi maturi, cuprinzînd fragmente ale căror dimensiuni se deosebesc net prin mărimea lor de valoarea celorlalte și pe care am considerat-o alcătuită din resturi ale unor indivizi masculi (valoarea indicelui mtc. : lat. dist./lung. $\times 100 = 19,70$).

Compararea cu materialul faunistic provenit din așezarea dacică Oppidum-Ziridava — secolele I î.e.n. — I e.n. — ne indică o asemănare legată de raportul vîrstelor de sacrificare ale bovinelor, dar și deosebiri mai ales în privința valorilor dimensionale ; fragmentele aparținînd indivizilor considerați masculi la Strei, apar mai robuste în raport cu cele de la Oppidum-Ziridava.

Lipsa craniilor, a coarnelor sau chiar a unor piese bine păstrate a împiedicat o diagnoză rasială în materialul de bovine de la Strei.

OVICAPRINE. Ca număr de piese, materialul de ovicaprine se situează pe locul al doilea după *Bos taurus*.

Caracterul foarte fragmentar al resturilor — ca urmare numai câteva piese au putut fi dimensionate parțial — a îngreunat mult comparațiile cu alte stațiuni. În consecință a fost posibilă precizarea apartenenței la genul *Ovis* numai a câtorva fragmente : două metacarpe, un fragment de mandibulă, un fragment de coxal și un humerus fragmentar (lat min. diaf. : 17 ; lat. dist. : 31 ; lat. troch. : 29).

În cadrul materialului de ovicaprine am întâlnit numai un fragment de mandibulă cu dentiție lacteală. Nu a apărut nici un fragment de aparat masticator, cu dentiția într-un grad înaintat de uzură. Semnalăm în schimb prezența cu P.M. definitiv, dar neuzați sau cu un grad mic de uzură.

Cele câteva fragmente osoase care au putut fi comparate cu materialul de la Oppidum-Ziridava, indică existența în așezarea de la Strei a unor exemplare apropiate ca dimensiuni.

SUS DOMESTICUS. Fragmentele osoase aparținînd porcului domestic sînt aproape la fel de bine reprezentate ca și resturile ovicaprine în cadrul așezării de la Strei. Caracterul fragmentar al resturilor explică existența unui număr așa de mic de piese dimensionabile. Menționăm că aproape 2/3 din material este reprezentat de dentiție izolată sau de fragmente reduse de aparat masticator.

Spre deosebire de piesele aparținînd bovinelor și ovicaprinelor, în materialul de *Sus domesticus* apar și resturi provenite de la animale tinere, precum și de la un exemplar bătrîn, cu seria molarilor foarte uzată. A apărut un fragment de mandibulă cu pm. 4 de lapte, aparținînd unui individ de 8-9 luni, precum și o ph. III provenită de la un animal foarte tînăr.

Cîteva fragmente de mandibulă și maxilă au seria P.M. definitiv complet ieșită și foarte puțin uzată, așa încît putem să apreciem vîrsta de sacrificare a animalelor de la care provin în jur de 16—17 luni.

După dentiția izolată, precum și după fragmentele de aparat masticator, putem afirma că cele mai multe dintre animale, aproape 2/3, au fost sacrificate la aproximativ un an și jumătate, deși apar, după cum am menționat, și indivizi mai tineri și chiar un exemplar mai bătrîn.

Oricum, prezența resturilor de suine într-o asemenea proporție, reprezintă un argument în plus în favoarea presupunerii că așezarea de la Strei a avut stabilitate, știut fiind că suinele în general nu rezistă la deplasări prea mari.

Compararea cu datele rezultate din studiul materialului provenit din așezarea Oppidum-Ziridava, în economia căreia suinele au jucat un rol important, nu a putut fi făcută decît pe lungimea lui M₃. Media acestei dimensiuni (31,40) este doar cu puțin mai mare în materialul de la Strei (33,0). Diferențele în privința vîrstelor de sacrificare sînt în schimb evidente : la Oppidum-Ziridava aproape 2/3 din material era reprezentat de fragmente aparținînd unor indivizi între 2 luni și 1 an, pe cînd la Strei 2/3 din material e reprezentat de fragmente aparținînd unor indivizi între 2 luni și 1 an, pe cînd la Strei 2/3 din material e reprezentat de resturi aparținînd unor indivizi sacrificați în jurul vîrstei de un an și jumătate.

EQUUS CABALLUS. Au apărut trei fragmente dintre care o falangă I s-a păstrat foarte bine (lung. totală : 83 ; lung. med. : 72 ; lat. prox. : 54 ; lat. min. diaf. : 32 ; lat. dist. : 42). Celelalte două piese au fost : un cap femural și un mic fragment diafizar de metacarp.

CERVUS ELAPHUS. Dintre cele șase fragmente aparținînd cerbului, piesa cea mai interesantă este un fragment de mandibulă dreaptă, din care lipsește numai porțiunea care poartă incisivii. Dentiția este definitivă, premolari și molarii avînd un grad redus de uzură.

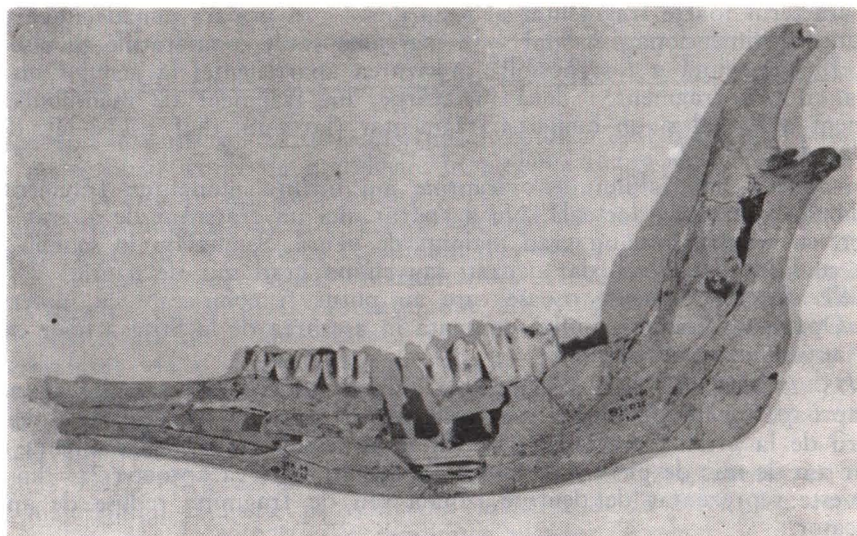

Fig. 1. *Cervus Elaphus*. Mandibulă, vedere laterală.

Dintre celelalte fragmente, ph. I și un fragment de metacarp au fost dimensionate și menționate în tabel.

Comparativ cu cervidele de la Oppidum-Ziridava se observă că cervidele de Strei au dimensiuni puțin mai mici.

SUS SCROFA FERUS. Au apărut în materialul de la Strei 4 fragmente pe care le-am atribuit mistrețului. Dintre acestea numai un astragal a fost

găsit în bune condițiuni și a putut fi dimensionat (lung. lat. : 53 ; lung. med. : 50 ; lat. max. : 38,5 ; lat. rox. : 29,5 ; lat. dirt. : 34,5).

Avînd în vedere abundența resturilor de animale domestice între care bovinele sînt cele mai bine reprezentate, putem admite că una dintre ocupațiile principale ale locuitorilor așezării de la Strei era creșterea vitelor, în special al cornutelor mari. Procentul destul de ridicat al resturilor de porcine ar putea indica un anumit caracter de stabilitate al populației acestei așezări.

Un număr așa de mic de fragmente aparținînd animalelor sălbatice ne permite să presupunem că, pentru locuitorii așezării de la Strei, vînătoarea nu reprezenta decît o îndeletnicire accidentală.

TABELUL 2
REPARTIȚIA FRAGMENTELOR OSOASE DUPĂ SPECII

SPECIA FRAGMENT.	BOS TAURUS	OVIS-CAPRA	SUS DOMESTICUS	EQUUS CABALLUS	CERVUS ELAPHUS	SUS SCROFA	CARNIVORA	AVES	TOTAL
Fr. Corn	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Fr. max. superior.	2	1	8	—	—	—	—	—	11
Dent, sup. izol.	8	7	5	—	1	1	—	—	22
Fr. mdb.	4	3	7	—	1	—	—	—	15
Dent. inf. izol.	4	6	6	—	—	—	—	—	16
Scapula	5	2	1	—	—	—	—	—	8
Humerus	—	1	3	—	1	—	—	—	5
Radius	6	4	—	—	—	—	—	—	10
Ulna	2	—	1	—	—	—	—	—	3
Carpiene	4	1	—	—	1	—	—	—	6
Metacarp	5	3	—	1	1	—	—	—	10
Coxal	2	1	—	—	—	—	—	—	3
Femur	1	1	2	1	—	1	—	—	6
Tibia	1	6	—	—	—	—	—	—	7
Astragal	5	—	2	—	—	—	1	—	8
Calcaneu	5	—	—	—	—	—	—	—	5
Metatars	3	1	—	—	—	—	—	1	5
Metapodiu	1	4	1	—	—	1	—	—	7
Falanga I	5	1	1	1	1	—	—	—	9
Falanga II	3	—	—	—	—	—	1	—	4
Falanga III	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Vert. cervic.	2	—	1	—	—	—	—	—	3
Fr. vert. dif.	5	2	—	—	—	—	—	—	7
Total piese :	74	44	39	3	6	4	1	1	172

TABELUL 3

Dimensiunile in mm. ale fragmentelor
osoase pe specii

Specia. Dimensiunea — mm	Bos taurus			Ovis- Capra	Sus domesticus.				Cervus elaphus
Mandibula				ov.					
Inălț. min. diast.	—			15	—	—	—	—	24,5
Inălț. ant. P ₂	—			17	—	—	—	—	34
Inălț. ant. M ₁	—			24	—	—	—	—	39
Inălț. post. M ₃	—			—	—	—	—	—	45
Inălț. ram. asc.	—			—	—	—	—	—	151
Lăț. condil	—			—	—	—	—	—	27
P ₂ —M ₃	—			—	—	—	—	—	121
P ₂ —P ₄	—			22,5	—	—	—	—	43
M ₁ —M ₃	—			—	78	—	—	—	(78)
Lung. M ₃	—			—	35	32	33	32	29
Lat. M ₃	—			—	16	15	15	14	12,5
Radius									
Lăț. prox.	94	74	—	—					—
Lăț. supr. art. prox.	86	68	—	—					—
D.A.P. art. prox.	47	(39)	—	—					—
Lăț. min. diaf.	—	—	20	19					—
Lăț. dist.	—	—	—	—					—
Metacarp.				ov.	ov.				
Lung.	203	—	—	—	—	—			—
Lăț. prox.	64	46,5	—	23	22	—			38,5
D.A.P. prox.	39,5	27	—	16,5	17	—			30
Lăț. min. diaf.	40	26,5	—	14,5	14,5	—			—
Lăț. dist.	68	—	—	—	—	—			—
I ₄	19,70	—	—	—	—	—			—
Astragal.									
Lung. lăț.	64	58	—	—	—	35	37		—
Lung. med.	61	53	73	—	—	33	34,5		—
D.A.P. lat.	36	34	(45)	—	—	19	19		—
D.A.P. med.	35	31	(38)	—	—	22	21,5		—
Lăț. max.	43	41	56	—	—	22	22		—
Lăț. prox.	42	39	—	—	—	19	20		—
Lăț. med.	41	39	49	—	—	22	21,5		—
Falanga I-a	ant.?	ant.	ant.						
Lung. perif.	65	51	66	—	—				58,5
Lăț. prox.	34	29	39	—	—				22
Lăț. min. diaf.	31	23	35	—	—				17
Lăț. dist.	32	25,5	—	—	—				21
Falanga a II-a									
Lung. perif.	—	47	34	—	—				—
Lăț. prox.	(28)	33	23,5	—	—				—
Lăț. min. diaf.	23,5	25	28	—	—				—
Lăț. dist.	(24)	27,5	19	—	—				—

RÉSUMÉ

Le matériel faunique découvert dans l'établissement de Strei datent des III-e—IV-e siècles est représenté par 172 pièces qui appartiennent aux mammifères, à l'exception d'un fragment de tarso-métatarse d'oiseau. Les restes de la faune sont en mauvais état de conservation ; par conséquent, il n'y a qu'un nombre relativement petit de pièces entières sur lesquelles on a pu prendre toutes les dimensions. En considérant l'abondance des fragments des espèces domestiques, parmi lesquelles les bovines sont le mieux représentées, nous pouvons admettre qu'une des principales occupations des habitants de l'établissement de Strei était l'élevage, surtout des grandes cornues. Le taux assez élevé des restes de cochons pourrait indiquer un certain caractère de stabilité de la population.

Le petit nombre de fragments appartenant aux espèces sauvages pourrait permettre de supposer que, pour les habitants de l'établissement de Strei, la chasse ne représentait qu'une occupation accidentelle.